

Milan Uhde: Léta učednická III.

Buržousterský, germánský dům

Příštího dne jsem dostal jako dárek Dějiny národa českého. Na titulním listu bylo razítko s dědečkovým jménem. Vydání pocházelo z roku 1916. Jan Dolenský převyprávěl pro děti historický spis Antonína Rezka zaměřený sice v duchu rakousko-uherského vlastenectví, ale zdůrazňující národní tradici ve svatováclavském smyslu a popisující podle Dějin Palackého střetání českého živlu s německým. Na obálce se skvěla reprodukce obrazu svatého Václava na koni a v národních barvách. Knihu jsem hltal s nadšením a hned mi došlo, co mi naši dárkem chtěli říct: má lojalita k Němcům je v rozporu s národní minulostí. Konečně jsem pochopil i to, co znamená být navedenej. Podařilo se mi vyslechnout důvěrný rozhovor rodičů. Tatínek líčil, jak před Justičním palácem potkal svého kolegu doktora Seluckého a z roztržitosti jej pozdravil Heil Hitler. Maminka se chytila za hlavu. To je přece známý bolševik. Však taky tatínek chybu napravil: utíkal za ním a svůj čin mu vysvětlil únavou a zblbnutím. O pár dní později politizovali přede mnou dva kamarádi. Bohouš Svoboda zvaný Bobin se rozkřičel: Všechno vyhraju bolševici, to si pamatujte. Jenže druhý kamarád byl Jarek Staněk, syn místního ševce úzce se stýkajícího s Němci. Představa, že doma poví, co u nás slyšel, mě vyděsila. A tak jsem jako správně navedenej prohlásil Bobinovo proctví za blbost a Bobinovi teprve pak mezi čtyřma očima odhalil svou taktiku. Na oplátku ji za blbost označil zase on. Válka za pár týdnů skončí a starej Staněk si rozmyslí někoho udávat. Došlo mi, že o to závažnějším nedopatřením byl tatínkův nacistický pozdrav. Už jsem i já věděl, že Němci jsou okupanti a že na naše území vstoupí Rudá armáda. S odstupem si ovšem uvědomuju, že zásadní podnět k poznání byl knižní: Dějiny Rezkovy a Dolenského působily silněji než konkrétní zážitky. Má sociální opožděnost měla podle mě příčinu nejen v tom, že se mnou rodiče přestali o některých záležitostech mluvit. Oslabená byla sama má schopnost všimnout si, co se kolem mě děje. Někdy v roce 1942 maminku za mé přítomnosti vyhodili z řeznictví. Dáma v zeleném kostýmku s pštroším pérem na klobouku jí vytkla nedostatek soudnosti a ohledů. Ví přece, že smí nakupovat jen v úterý od tří do pěti. Maminka opustila krám. Výstup mi vyložila jako zasloužený následek své snahy všechny předběhnout. Věděl jsem, že lže. Ale nenapadlo mě podívat se na dveře obchodu a přečíst si, kdo že to smí nakupovat jen v úterý. Když se válka přiblížila k Brnu, rozhodli se naši, že město opustí. Maminka byla sotva dvacet dní po porodu, dům neměl předpisový protiletectký kryt a hrozily i zásobovací obtíže. Tatínek smluvil pobyt u známého faráře nějakých čtyřicet kilometrů od Brna. Jednoho dubnového rána jsme se vydali na cestu, samozřejmě pěšky. Nejmladší z nás tří bratří a třítýdenní sestra se vezli na kočárcích, provázela nás Blaženka Hamanová a její snoubenec. Časový rozvrh se nepodařilo dodržet; za tmy jsme dorazili do vsi **Hvozdec** poblíž Veverské Bitýšky. Tatínek si vzpomněl, že tam bydlí jeho někdejší spoluvoják ze základní služby. Našli jsme statek **Staňkových** – s brněnským němcomilem neměli nic společného – zaklepalí na vrata a byli přijati. Nejen na jednu noc, nýbrž napořád. Pan **Oldřich Staněk** s manželkou byli katolíci a já, horlivý návštěvník nedělních pobožností, pravidelně navíc odříkávající ve svém pokoji u nápodoby oltáře ne-srozumitelná latinská slova mešního obřadu, jsem poprvé v životě viděl, jak jednají křesťané. Strávili jsme u nich víc než dva týdny v hmotném dostatku, v bezpečí a obklopeni naprostou důvěrou. Před mýma očima například schovával hospodář pytle s obilím do podzemní skrýše. Na mě při tom jen mrkl. Kolem poloviny dubna obsadili statek němečtí vojáci. Velící důstojník se snažil domácí lidi varovat: rudoarmejci jsou barbaři a k civilním obyvatelům se chovají otřesně. Posluchači se usmívali a říkali, že nerozumějí německy. Ale bez ohledu na to, že šlo o okupanta, daly mu příští dny za pravdu. Rusové obsadili **Hvozdec** během dvou tří hodin. Za další dvě tři hodiny byla celá vesnice bez hodinek. Také tatínek přišel o své kapesní cibule, které zdědil po otci, a

kterých si proto vážil, ač byly zastaralé. Marně seržantovi nabízel výměnou maminciny s malým moderním ciferníkem. Rus vrtěl hlavou: velkým věřil víc. Následovala noc, o které naši mluvili jako o hrůzné. Nebylo mi jasné, v čem spočívala, zaslechl jsem jen, jak se maminka svěchovala tatínkovi, že ji zachránilo měsíční dítě, které chovala na klíně. Představovalo podle ní jakýsi ochranný symbol. Ještě před polednem naši poděkovali Staňkovým za pohostinnost, a že vyrazíme zpět do Brna. Po cestě nás dohonal starý muž. Ještě v duchu vidím železný hák, který mu nahrazoval levou ruku. Pomohl mamince tlačit kočárek a vyprávěl: Rusové nejsou lidi. Všecky ženské z obce znásilnili. Odváděli je před očima jejich mužů. – Radil, ať se vojákům vyhneme. Ačkoli jsem nevěděl, co je znásilnění, pochopil jsem z mužových slov a z reakce rodičů i Blaženčiny, že je to něco obzvlášť hnusného a podlého. Jenže když se muž s námi rozloučil, obrátil se tatínek ke mně, a aniž jsem se na něco ptal, vybídl mě, abych dědkovi nevěřil. Bezpochyby to byl kolaborant. Bože, jak snadno jsem se dal ovlivnit: přál jsem si, aby ruští osvoboditelé byli hrdinové bez hany, a skutečnost jsem okamžitě tomu přání podrobil. Zvláštní však bylo, že pokud jde o rodiče, zdaleka jsem tak důvěřivý nebyl. Naopak jsem jim zazlival každý nesoulad mezi tím, co říkali, a tím, co dělali. Do města jsme přijeli po desáté v noci. Ulice byly jako vymetené. Náhodný chodec nás upozornil, že je »velitelská hodina«, to znamená zákaz vycházet v noci bez písemného povolení. Zazvonili jsme proto u tatínkovy sestry, jejíž byt byl na cestě. Zděsili se nás. Oznámili nám, že náš dům dostal přímý dělostřelecký zásah a že tam nemůžeme, zároveň však naznačili velmi srozumitelně, že ani u nich není pro nás místo. Nemají prý jídlo a zásoby ani pro sebe. Pak nás přece jen pustili dál, ale strýc se rozplakal, třásl se a nemohl souvisle promluvit, jen se zajíkal: Umřeme hladem. Byl přítomn okázalý katolík. Příští den se tatínek vydal na obhlídku našeho královopolského sídla. Pohroma zdaleka nebyla tak velká, jak ji s nepatrným odstínem škodolibosti líčili teta se strýcem. Maminka se chystala znovu zahájit advokátní praxi a na opravu prý hravě vydělá. Největší potíž tkvěla v tom, že náš částečně rozbitý dům obsadili rudoarmejci. Eto buržujskij germanskij dom, objasnil našim podporučík a jako důkaz předvedl tatínkovy krásně vázané spisy Goetha, Schillera, Heineho a Thomase Manna v německém originále a značně poničené perské koberce na podlaze. Ale za tři dny se vojáci odstěhovali a začal úklid. Všecky skříně někdo vypáčil a vykradl. Vzpomínám si, že to rodiče nijak zvlášť nebolelo. Jen já jsem želel svého dětského fotoaparátu značky Kodak. Zloději mu pravděpodobně pro jeho velikost dali přednost před daleko menším a desetkrát dražším roleiflexem. Řekl jsem to nahlas: touto logikou se řídí Rusové. Tatínek je velmi přesvědčivě bránil: náš dům prý poplenil někdo jiný; všechno prádlo a šatstvo bylo roztrháno na kusy, jako by se na něm mstil šílenec. Podle rodičů to byl někdo z okolí. Vštípil jsem si to a od toho dne se po sousedech díval podezíravě. Svým skutečným pocitům dal tatínek průchod jinak. Hned v prvních dnech po převratu objíždělo naši čtvrť dodávkové auto s tlampačem na střeše a vyzývalo občany, aby kromě československých vlajek vyvěsili také vlajky sovětské. Jenže v domě se nezachoval větší kousek plátna, a tak tatínek využil německý prapor s hákovým křížem. Bílý středový kruh s černou svastikou vystříhl a na šicím stroji všil doprostřed kus roztrhaných červených trenýrek. Nezdálo se mi to dost důstojné našich osvoboditelů. Co má být? pronesl tatínek k mému překvapení. Jedna armáda odešla, druhá přišla. Najednou jako by se mlha lží předstírajících jednoznačnou vděčnost Rudé armádě protrhla a objevil se kus nefalšované oblohy. Řekl jsem tatínkovi, že mluví jako kolaborant. Ano, to slovo se mi zdálo přiléhavé, i když jsem jeho přesný význam stále ještě neznal. Tatínkova reakce byla strašná: vrhl se po mně. Utekl jsem na záchod a zamkl se. Bytelné dveře se otřásaly pod tatínkovými údery. Do té doby mě nikdy neuhodil, semtam nějaký pohlavek byl spíš napůl přátelským upozorněním, ale tentokrát to vypadalo vážně. Seděl jsem na záchodě až do tmy a maminka na chodbě opakovala: Lass ihn, bitte. Lass ihn.

(Pokračování)